

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

ТИМОШЕВИЧ МИКОЛА МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 342.9 (477)

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА
ГРОМАДЯН НА ЗАНЯТТЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2024

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Науково-дослідному інституті публічного права

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент

Боровик Андрій Володимирович,

Науково-дослідний інститут публічного права,

віце-президент з наукової роботи

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Віхляєв Михайло Юрійович,

видавничий дім «Гельветика»,

заступник директора

доктор філософії в галузі права, доцент

Дервянко Наталія Зеновіївна,

Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука,

завідувач кафедри кримінально-правових та адміністративно-правових дисциплін

Захист відбудеться «28» жовтня 2024 року о 9⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.503.01 у Науково-дослідному інституті публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2А

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Науково-дослідного інституту публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2А

Автореферат розісланий «23» вересня 2024 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ксенія КУРКОВА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Упродовж багатьох років підприємництво є однією з найважливіших рушійних сил розвитку провідних економік Європи та світу. Україна в цьому контексті також не є винятком. В умовах масштабної безпекової, економічної, соціальної та політичної кризи саме підприємництво стало одним з ключових джерел поповнення державного бюджету. Саме тому нагальним завданням українського законодавця є створення всіх необхідних правових, політичних, економічних та інших умов для забезпечення реалізації права громадян на зайняття підприємницькою діяльністю. Зазначене є надзвичайно важливим для економічного зростання, соціальної стабільності й розвитку України. Крім того, підприємництво відіграє ключову роль у створенні нових робочих місць, підвищенні рівня добробуту населення та формуванні конкурентоспроможної економіки, що є критично важливим в умовах протистояння повномасштабній військовій агресії з боку російської федерації. Забезпечення права на здійснення підприємницької діяльності також має психологічний підтекст, оскільки його реалізація дозволяє громадянам вільно обирати та втілювати в життя свої економічні інтереси, обирати шлях до особистої самореалізації, що є основою для розвитку середнього класу – головного прошарку сталого розвитку суспільства.

Водночас забезпечення реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю є фактично неможливим без належного нормативно-правового підґрунтя. Зазначене зумовлено тим, що лише чітка і стабільна нормативна база дозволяє громадянам бути більш упевненими в державі, а отже, частіше обирати шлях підприємця.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Окремі проблемні питання, присвячені забезпеченню функціонування підприємницької діяльності в Україні, у своїх наукових працях розглядали: О. Л. Ануфрієва, Д. В. Бараненко, Д. О. Беззубов, І. Л. Беспалько, Р. П. Бойчук, А. В. Боровик, Г. С. Буга, Д. С. Букреєва, М. Ю. Віхляєв, Ю. В. Гаруст, Є. А. Гетьман, І. Б. Гобир, К. В. Денисенко, Н. З. Деревянко, О. В. Джафарова, Н. В. Дараганова, Є. О. Жарікова, А. А. Жигір, М. Г. Ісаков, О. Ф. Кобзар, О. В. Клим, М. В. Ковальова, Х. Ю. Кульгавець, Г. М. Лагоцька, М. А. Лендел, Л. І. Луценко-Миськів, А. А. Манжула, В. В. Міца, М. І. Мельник, Т. Г. Пальчевська, Н. М. Пархоменко, О. О. Романовський, А. А. Русецький, Є. Ю. Соболь, Л. В. Хомко, Р. В. Шаповал, М. В. Шиленко, К. В. Шкарупа, Р. І. Шоля та багато інших.

Проте, попри значний теоретичний доробок, у науковій літературі недостатньо опрацьованими залишаються питання саме адміністративно-правового механізму реалізації права громадян на заняття підприємницькою діяльністю.

Таким чином, наявність низки проблем теоретичного та практичного характеру, пов'язаних із забезпеченням реалізації права на підприємницьку діяльність, недосконалість норм чинного законодавства в цій сфері, а також відсутність комплексних монографічних досліджень щодо вказаної проблематики обумовлюють актуальність представленої дисертаційної роботи, яка присвячена

з'ясуванню сутності й особливостей адміністративно-правового механізму реалізації права громадян на заняття підприємницькою діяльністю.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація узгоджується з положеннями Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 року № 821-р; Концепції розвитку електронного урядування в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 р. № 649-р. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу наукових поглядів учених, норм чинного законодавства та практики його реалізації з'ясувати сутність, зміст та особливості адміністративно-правового механізму реалізації права громадян на заняття підприємницькою діяльністю, а також спираючись на позитивний вітчизняний і зарубіжний досвід, опрацювати напрями вдосконалення адміністративного законодавства, норми якого регулюють суспільні відносини в досліджуваній сфері суспільного життя.

Для досягнення зазначеної мети в процесі дослідження необхідно вирішити такі *завдання*:

- узагальнити наукові дослідження, присвячені аналізу забезпечення права на зайняття підприємницькою діяльністю;
- визначити поняття та схарактеризувати зміст права на зайняття підприємницькою діяльністю як об'єкт адміністративно-правового дослідження;
- розкрити загальну структуру адміністративно-правового механізму реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю;
- проаналізувати нормативно-правові засади забезпечення реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю;
- окреслити коло суб'єктів забезпечення реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю;
- з'ясувати сутність і предмет адміністративно-правових обмежень щодо реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю;
- схарактеризувати адміністративні процедури реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю;
- узагальнити зарубіжний досвід забезпечення реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю та опрацювати можливість його адаптації в національну правову систему;
- запропонувати шляхи вдосконалення нормативно-правового регулювання реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю.

Об'єктом дослідження є правові відносини, які виникають у процесі забезпечення реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю.

Предмет дослідження – адміністративно-правовий механізм реалізації права громадян на заняття підприємницькою діяльністю.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційної роботи є сукупність загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, використання яких у сукупності дозволило визначити сутність, зміст та особливості адміністративно-правового механізму реалізації права громадян на заняття підприємницькою діяльністю. Так, використання *аналітичного* методу дозволило здійснити аналіз наукових досліджень забезпечення права на зайняття підприємницькою діяльністю (підрозділ 1.1). *Логіко-семантичний* метод використано з метою визначення поняття та змісту права на зайняття підприємницькою діяльністю як об'єкта адміністративно-правового дослідження (підрозділ 1.2). Розкрити загальну структуру адміністративно-правового механізму реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю (підрозділ 1.3), встановити систему суб'єктів забезпечення реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю (підрозділ 2.1) дали змогу *структурно-логічний* та *системно-функціональний* методи. Метод *документального аналізу* застосовано в межах обґрунтування характеристики нормативно-правових засад забезпечення реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю (підрозділ 1.4), а також визначення адміністративних процедур реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю (підрозділ 2.3). Узагальнити зарубіжний досвід забезпечення реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю та опрацювати можливість його адаптації в національну правову систему (підрозділ 3.1) вдалося за допомогою *порівняльно-правового* методу. Завдяки застосуванню методів *моделювання* та *прогнозування* запропоновано шляхи вдосконалення нормативно-правового регулювання реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю (підрозділ 3.2).

Науково-теоретичне підґрунтя дослідження становлять праці фахівців з галузей адміністративного, підприємницького та господарського права. Крім того, використано теоретичні напрацювання фахівців з інших галузевих дисциплін, зокрема теорії держави та права, філософії, соціології, теорії управління тощо.

Нормативно-правову основу дослідження становлять Конституція України, ратифіковані у встановленому законом порядку міжнародні договори й угоди, кодекси, а також низка звичайних законів та підзаконних актів, у нормах яких закріплюється адміністративно-правовий механізм реалізації права громадян на заняття підприємницькою діяльністю.

Інформаційною та емпіричною базою дисертаційної роботи є періодичні видання, статистичні матеріали тощо.

Наукова новизна отриманих результатів визначена тим, що дисертаційне дослідження є однією з перших спроб комплексно, на монографічному рівні з'ясувати сутність, зміст та особливості адміністративно-правового механізму реалізації права громадян на заняття підприємницькою діяльністю, а також спираючись на позитивний вітчизняний і зарубіжний досвід, опрацювати напрями вдосконалення адміністративного законодавства в цій сфері. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень і висновків, запропонованих особисто здобувачем. Основні з них такі:

уперше:

– сформульовано авторське визначення поняття адміністративно-правового механізму реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю та виокремлено його характерні особливості: по-перше, його реалізація покладається на спеціальне коло уповноважених суб'єктів; по-друге, такий адміністративно-правовий механізм комбінує в собі суто правову та правозастосовну частини, завдяки яким досягається реальне виконання вимог правових приписів; по-третє, функціонування цього механізму орієнтоване на досягнення єдиної кінцевої мети – забезпечення суб'єктів реальною можливістю займатися підприємницькою діяльністю; по-четверте, відповідний механізм має динамічний характер, оскільки його функціонування та специфіка може змінюватися залежно від соціальної, економічної, політичної, безпекової ситуації в країні;

– визначено поняття адміністративно-правових обмежень щодо реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю, яким запропоновано розуміти передбачені законодавством України умови та вимоги стосовно процесу реалізації фізичними та юридичними особами права на зайняття підприємницькою діяльністю, які застосовують з метою захисту інтересів суспільства й держави, охорони прав і свобод людини та громадянина в національному секторі господарювання;

вдосконалено:

– теоретичний підхід до визначення поняття «право на зайняття підприємницькою діяльністю», яким запропоновано вважати суб'єктивне, індивідуалізоване, забезпечене та гарантоване державою, набуте суб'єктивне право фізичної або юридичної особи на провадження економічно та суспільно важливої, не забороненої законом господарської діяльності, спрямованої на отримання прибутку;

– обґрунтування наукової думки про те, що ліцензування в контексті реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю – це спеціальна адміністративна процедура, яка передбачає видачу державним органом суб'єкту господарювання офіційного дозволу на здійснення певних видів діяльності, що мають підвищений рівень суспільної значущості або потребують спеціальних знань, умінь і навичок;

– характеристику значення ліцензування, яке полягає в такому: по-перше, дозволяє реалізувати право на здійснення підприємницької діяльності лише окремим суб'єктам за певними, законодавчо визначеними напрямками; по-друге, слугує додатковою гарантією для дотримання законних прав, свобод та інтересів суб'єктів підприємницької діяльності, а також інструментом забезпечення дотримання режиму законності й верховенства права; по-третє, воно дозволяє державі контролювати надходження коштів до бюджету за рахунок сплати ліцензійних зборів;

– наукове бачення щодо змісту поняття суб'єктів забезпечення реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю, якими визнано спеціально уповноважені органи державної влади (в особі їх посадових осіб), які вступають у суспільно-правові відносини, що виникають з приводу створення та забезпечення умов для безперешкодної та повної реалізації права на підприємницьку діяльність на території України;

дістали подальшого розвитку:

– твердження про те, що на сьогодні в науковій літературі відсутні комплексні монографічні дослідження, присвячені дослідженню проблем адміністративно-правового регулювання реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю, адже вказане питання розглядалося лише поверхово, у межах більш комплексних проблематик, присвячених здійсненню підприємницької діяльності в Україні загалом;

– обґрунтування наукової думки про те, що попри розгалуженість нормативно-правового матеріалу, стан правового регулювання забезпечення реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю можна оцінити неоднозначно. Так, з одного боку, наявний значний масив нормативного матеріалу, положення якого забезпечують регулювання суспільних відносин у досліджуваній сфері суспільного життя, а з іншого – діяльність законодавця в цьому напрямі є непослідовною, що виявляється у відсутності єдиного законодавчого концептуального підходу до регулювання питання реалізації права на підприємницьку діяльність;

– теза про те, що для України може бути цікавим досвід Польської Республіки, який передбачає можливість скасування внесків на загальнообов'язкове соціальне страхування протягом 6 місяців з дня початку здійснення підприємницької діяльності.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки та пропозиції використовуються та можуть бути використані в:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого опрацювання теоретико-прикладних питань, присвячених характеристиці адміністративно-правового механізму реалізації права громадян на заняття підприємницькою діяльністю (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *правотворчій діяльності* – для вдосконалення чинних і розроблення нових законодавчих та підзаконних актів, норми яких спрямовані на забезпечення функціонування адміністративно-правового механізму реалізації права громадян на заняття підприємницькою діяльністю;

– *правозастосовній діяльності* – з метою покращення адміністративно-правових форм і методів діяльності суб'єктів, що відповідають за забезпечення реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю;

– *освітньому процесі* – під час підготовки науково-методичних та лекційних матеріалів, а також підручників, навчальних посібників з дисциплін «Адміністративне право», «Підприємництво», «Правове регулювання підприємницької діяльності» тощо.

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки дослідження проблеми загалом, окремих її аспектів, одержані узагальнення та висновки було оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях: «Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення» (м. Київ, 12–13 серпня 2020 р.); «Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення» (м. Київ, 22–23 вересня 2021 р.); «Актуальні проблеми взаємодії правової науки та практики її застосування» (м. Київ, 16–17 березня 2022 р.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 207 сторінок. Список використаних джерел містить 210 найменувань і розміщений на 23 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано вибір теми дисертаційного дослідження, її зв'язок з науковими програмами, темами, планами, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, його мету й завдання, розкрито наукову новизну отриманих результатів, теоретичне та практичне значення роботи, наведено відомості про апробацію результатів дослідження, структуру й обсяг дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади адміністративно-правового забезпечення реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Аналіз наукових досліджень забезпечення права на зайняття підприємницькою діяльністю»* акцентовано увагу на тому, що підприємницька діяльність відіграє ключову роль у розвитку будь-якої країни, адже слугує фундаментом для економічного зростання, забезпечує зайнятість населення та сприяє інноваціям. Вона є основою ринкової економіки, оскільки підприємці, реалізуючи свої бізнес-ідеї, стимулюють виробництво товарів і послуг, які задовольняють потреби суспільства. З огляду на зазначене, наголошено, що важливим завданням законодавця є створення правових та організаційних умов для забезпечення і реалізації прав громадян на зайняття підприємницькою діяльністю.

Розглянуто низку праць монографічного рівня, у яких досліджено різні аспекти питання здійснення підприємницької діяльності, на підставі чого встановлено, що серед них пріоритетне місце відводиться працям, які були побудовані на основі адміністративного законодавства. Окрему увагу приділено науковим працям на рівні науково-дослідних статей. Зауважено, що низку досліджень проведено крізь призму інших галузей права, у яких предметом вивчення слугували окремі гарантії здійснення підприємницької діяльності.

Доведено, що попри суттєвий науковий доробок, більшість представлених наукових робіт характеризуються спільним значним недоліком: усі вони поверхово торкаються проблеми забезпечення права на зайняття підприємницькою діяльністю, розкриваючи лише окремі, пов'язані з цим аспекти. Комплексні монографічні дослідження, присвячені зазначеному питанню, на сьогодні практично відсутні, що додатково підтверджує високий рівень актуальності представленої дисертації.

У підрозділі 1.2 *«Поняття та зміст права на зайняття підприємницькою діяльністю як об'єкт адміністративно-правового дослідження»* з'ясовано, що право на здійснення підприємницької діяльності є невід'ємним правом кожної людини та громадянина, яке гарантовано на рівні Конституції України.

Аргументовано положення про те, що право на підприємницьку діяльність – це передусім право суб'єктивне. Здійснено аналіз наукових поглядів щодо розуміння категорії «суб'єктивне право», на основі чого зазначено, що воно

становить індивідуальну, закріплену в нормах чинного законодавства міру можливої поведінки суб'єкта права, що передбачає певну свободу дій і визначає його правовий статус у межах певних правовідносин.

На підставі результатів вивчення низки теоретичних підходів щодо змісту поняття підприємницької діяльності окреслено її характерні ознаки. Запропоновано авторське визначення поняття «підприємницька діяльність».

Встановлено, що право на зайняття підприємницькою діяльністю – це суб'єктивне, індивідуалізоване, забезпечене та гарантоване державою, набуте суб'єктивне право фізичної або юридичної особи на провадження економічно та суспільно важливої, не забороненої законом господарської діяльності, спрямованої на отримання прибутку.

Наведено авторське бачення щодо чинників, які розкривають зміст права на зайняття підприємницькою діяльністю як об'єкт адміністративно-правового дослідження.

У підрозділі 1.3 «Загальна структура адміністративно-правового механізму реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю» зазначено, що забезпечення права на зайняття підприємницькою діяльністю відбувається шляхом застосування системи норм, процедур, засобів і заходів, а також інших елементів адміністративного характеру, які в сукупності становлять цілісний механізм.

Здійснено аналіз наукових поглядів учених стосовно розуміння понять «механізм», «правовий механізм» та «адміністративно-правовий механізм». На основі проведеного дослідження констатовано, що адміністративно-правовий механізм реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю – це системна сукупність визначених у нормах чинного законодавства взаємопов'язаних елементів, які у своїй єдності спрямовані на створення необхідних правових, економічних, організаційних, управлінських, соціальних та інших умов задля забезпечення ефективної реалізації конституційного права на зайняття відповідним видом діяльності. Обґрунтовано, що особливостями цього механізму є такі: по-перше, його реалізація покладається на спеціальне коло уповноважених суб'єктів; по-друге, такий адміністративно-правовий механізм комбінує в собі суто правову та правозастосовну частини, завдяки яким досягається реальне виконання вимог правових приписів; по-третє, функціонування цього механізму орієнтоване на досягнення єдиної кінцевої мети – забезпечення суб'єктів реальною можливістю займатися підприємницькою діяльністю; по-четверте, відповідний механізм має динамічний характер, оскільки його функціонування та специфіка може змінюватися залежно від соціальної, економічної, політичної, безпекової ситуації в країні.

З'ясовано, що ключовими елементами адміністративно-правового механізму реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю є такі: правові принципи; норми адміністративного права; акти застосування норм права; адміністративно-правові засоби, способи, операції та заходи.

Обґрунтовано, що як елемент адміністративно-правового механізму реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю норми адміністративного права становлять формалізовані, офіційно визначені, стандартизовані, загальнообов'язкові

правила поведінки учасників суспільно-правових відносин у сфері державного управління. Їх значення в досліджуваному механізмі полягає в тому, що саме за допомогою останніх визначається порядок, форми й особливості діяльності уповноважених суб'єктів щодо створення умов для безперешкодної та повної реалізації фізичними та юридичними особами права на зайняття підприємництвом. Крім того, саме адміністративно-правові норми містять у собі охоронні приписи, визначаючи, що саме є порушенням права на зайняття підприємницькою діяльністю та як держава має на це реагувати.

Акцентовано увагу на тому, що акти застосування адміністративно-правових норм як елемент адміністративно-правового механізму реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю – це документально посвідчені рішення та дії уповноважених суб'єктів публічної влади, які таким чином реалізують приписи адміністративно-правових норм у сфері забезпечення та утвердження прав фізичних і юридичних осіб.

У підрозділі 1.4 «Нормативно-правові засади забезпечення реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю» наголошено, що соціальна, економічна та політична важливість підприємницької діяльності для держави й суспільства зумовлює потребу у створенні належного нормативно-правового підґрунтя для забезпечення реалізації права на зайняття цим видом діяльності.

Аргументовано, що нормативно-правові засади забезпечення реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю становлять систему нормативно-правових актів різної юридичної сили, норми яких спрямовані на врегулювання та впорядкування суспільних відносин, які виникають з приводу формування різних умов для повної та безперешкодної реалізації фізичними та юридичними особами права на підприємницьку діяльність.

На підставі аналізу положень Основного Закону України констатовано, що Конституція – це основний нормативно-правовий акт держави, яким визначено закономірності функціонування правової системи та правового регулювання суспільно-правових відносин у всіх без винятку сферах суспільного життя, зокрема за напрямом забезпечення реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю. Крім того, положення Основного Закону декларують цю правомочність і гарантують протиправність її обмеження.

Виокремлено низку міжнародних нормативно-правових актів, які були ратифіковані у встановленому законом порядку та норми яких орієнтовані на врегулювання окремих аспектів реалізації права на здійснення підприємницької діяльності. Зауважено, що кодекси й закони окреслюють правові, економічні, політичні, адміністративні та інші фактори, чинники й інструменти, які спрямовані на реалізацію права на підприємницьку діяльність і формування сприятливого середовища всередині держави.

Обґрунтовано висновок стосовно того, що попри розгалуженість нормативно-правового матеріалу, стан правового регулювання забезпечення реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю можна оцінити неоднозначно. Так, з одного боку, наявний значний масив нормативного матеріалу, положення якого забезпечують регулювання суспільних відносин у досліджуваній сфері суспільного

життя, а з іншого – діяльність законодавця в цьому напрямі є непослідовною, що виявляється у відсутності єдиного законодавчого концептуального підходу до регулювання питання реалізації права на підприємницьку діяльність.

Розділ 2 «Характеристика окремих елементів адміністративно-правового механізму реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Система суб'єктів забезпечення реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю»* акцентовано на тому, що забезпечення реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю покладається на низку суб'єктів, кожен з яких наділений особливим правовим статусом. Здійснено аналіз низки наукових поглядів учених стосовно розуміння терміна «суб'єкт». Проаналізовано правовий зміст цієї наукової категорії, на підставі чого встановлено, що суб'єкти забезпечення реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю – це спеціально уповноважені органи державної влади (в особі їх посадових осіб), які вступають у суспільно-правові відносини, що виникають з приводу створення та забезпечення умов для безперешкодної та повної реалізації права на підприємницьку діяльність на території України.

Схарактеризовано правовий статус вищих органів державної влади, на які покладено повноваження щодо: формування законодавчої основи здійснення підприємницької діяльності; контролю виконання законодавства України, а також дотримання прав і свобод людини та громадянина у сфері господарювання; забезпечення організації формування державної політики, зокрема за напрямом підприємництва; координації роботи центральних органів виконавчої влади у відповідній сфері.

Здійснено аналіз правового статусу центральних органів виконавчої влади, які координуються Кабінетом Міністрів України та безпосередньо відповідають за формування і реалізацію державної фінансової, економічної, правової, податково-митної політики, а також забезпечують конкуренцію у сфері підприємницької діяльності.

Крім зазначених вище суб'єктів, виокремлено такі: а) правоохоронні органи – Національна поліція України, Державне бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки, які забезпечують попередження, припинення та запобігання адміністративним і кримінальним правопорушенням у сфері здійснення підприємницької діяльності, що становлять найбільш негативні наслідки для суспільства, а також процесу законного й ефективного господарювання; б) органи правосуддя – здійснюють захист права фізичних та юридичних осіб на зайняття підприємницькою діяльністю, вирішуючи юридичні спори; в) громадськість (у вигляді громадських об'єднань), діяльність якої орієнтована на надання консультацій, забезпечення представництва та взаємодії з органами державної влади, що своєю чергою дає змогу особам реалізувати право на здійснення підприємницької діяльності.

У підрозділі 2.2 *«Сутність і предмет адміністративно-правових обмежень щодо реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю»* констатовано, що високий рівень свободи в реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю

не є ознакою повного свавілля господарського сектору. Діяльність фізичних і юридичних осіб у будь-якому разі має відповідати законодавчим нормам, що досягається не лише завдяки декларативним нормам, а й низці адміністративно-правових обмежень.

Висвітлено загальнотеоретичний зміст поняття «обмеження», на підставі чого зазначено, що з правової точки зору вони становлять визначені правовими нормами умови реалізації суб'єктивних прав з метою попередження вчинення правопорушень. Обмеження містять інформацію про правильність і законність досягнення суб'єктивного інтересу, не порушуючи водночас права інших учасників суспільно-правових відносин.

Здійснено аналіз наукових поглядів учених щодо змісту терміна «адміністративні обмеження», на основі чого зазначено, що вказана категорія характеризується такими особливостями: по-перше, це – спеціальний засіб публічно-правового регулювання окремих сфер суспільно-правових відносин, які означені високим ступенем важливості або небезпеки, у зв'язку з чим потребують додаткового нормування; по-друге, метою обмежень є забезпечення, захист і гармонізація інтересів особи, суспільства й держави, у межах найбільш важливих сфер діяльності; по-третє, цей засіб передбачає встановлення додаткових особливих, імперативних вимог щодо порядку реалізації прав та обов'язків суб'єктів певних суспільно-правових відносин; по-четверте, адміністративно-правові обмеження регламентовані законодавством, мають чіткий правовий порядок і цілі. Запропоновано авторське визначення поняття адміністративно-правових обмежень у контексті реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю.

Розкрито положення чинного законодавства, у нормах якого закріплено адміністративно-правові обмеження щодо реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю

Сформульовано висновок про те, що предметом обмежень щодо реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю є: по-перше, наявність заборони займатися підприємницькою діяльністю для окремих суб'єктів, які уповноважені на виконання функцій держави; по-друге, визначення різновидів господарської діяльності, для провадження якої потрібен дозвіл органів державної влади; по-третє, визначення видів господарської діяльності, якими може займатися виключно держава.

У підрозділі 2.3 «Адміністративні процедури реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю» зазначено, що правова процедура становить регламентовану нормами чинного законодавства послідовність дій, що реалізується спеціально уповноваженими суб'єктами та зумовлює виникнення, зміну та припинення певних правовідносин. Специфіка процедур залежить від сфери виникнення та норм галузі права, якими вони регулюються.

Розглянуто положення норм чинного законодавства щодо розуміння поняття «адміністративна процедура». З'ясовано, що в контексті представленої проблематики це – сукупність передбачених нормами чинного законодавства формалізованих і послідовних дій, які здійснюються фізичними особами, а також спеціально уповноваженими органами державної влади з метою легалізації та

безпосередньої реалізації підприємницької діяльності. Вказані процедури орієнтовані на те, щоб забезпечити фактичне втілення в життя права займатися підприємницькою діяльністю.

Наголошено, що реєстраційна процедура – це формалізований порядок дій, спрямований на офіційне засвідчення фактів виникнення, зміни або припинення правових відносин, що виникають у зв'язку зі здійсненням підприємницької діяльності. Це фактично перший крок на шляху легалізації бізнесу та його взаємодії з державою. Ключовими ознаками реєстраційної процедури є такі: 1) формалізованість, оскільки вона має чітко визначений порядок дій, закріплений на рівні законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів; 2) відповідна процедура має обов'язковий характер для всіх суб'єктів господарювання, які бажають здійснювати підприємницьку діяльність; 3) здійснюється в єдиному порядку для всіх суб'єктів господарювання; 4) реалізується спеціально уповноваженими на це органами державної влади (в особі їх посадових осіб); 5) результатом процедури є видача відповідного документа, який підтверджує факт реєстрації.

Встановлено, що ліцензування в контексті реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю – це спеціальна адміністративна процедура, яка передбачає видачу державним органом суб'єкту господарювання офіційного дозволу на здійснення певних видів діяльності, що мають підвищений рівень суспільної значущості або потребують спеціальних знань, умінь і навичок. Ліцензування є одним з ключових механізмів державного регулювання підприємницької діяльності, що дозволяє забезпечити дотримання певних стандартів якості, безпеки та захисту суспільних інтересів, а отже, реалізувати право на зайняття відповідною діяльністю.

Окрему увагу приділено характеристиці адміністративної процедури скасування державної реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності.

Розділ 3 «Напрями покращення адміністративно-правових засад реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Зарубіжний досвід забезпечення реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю та можливість його адаптації в національну правову систему»* наголошено на тому, що розв'язання наявних проблем, пов'язаних із забезпеченням реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю, обумовлює необхідність проведення комплексних теоретичних досліджень, зокрема присвячених вивченню позитивного зарубіжного досвіду в цій сфері. Значення останнього полягає в такому: по-перше, дозволяє виявити найбільш ефективні механізми підтримки підприємництва, спрощення процедур реєстрації бізнесу, захисту прав інтелектуальної власності, стимулювання інновацій тощо; по-друге, дає змогу уникнути помилок, які вже були допущені іншими державами в процесі розвитку підприємництва в межах українських правових реалій; по-третє, сучасний бізнес є глобальним, тому важливо розуміти загальні тенденції розвитку підприємництва у світі; по-четверте, позитивний досвід дає змогу створити більш сприятливий бізнес-клімат у країні, що приваблюватиме

інвестиції, сприятиме створенню нових робочих місць та економічному зростанню тощо.

Проаналізовано досвід Сполучених Штатів Америки, на основі чого наголошено, що розвитку підприємництва в цій країні, а отже, забезпеченню реалізації права на здійснення підприємницькою діяльністю, сприяє активна державна політика, яка включає: ефективне нормативно-правове регулювання; якісне управління в податковій галузі; використання стартапів, а також доступ до ринків капіталу. Зазначено, що в цій країні право займатися підприємницькою діяльністю глибоко вкорінене в правовий та культурний контекст.

Зазначено, що Франція як одна з країн з провідною європейською економікою має багатий досвід у сфері підтримки підприємництва, який може бути надзвичайно корисним для України, яка прагне розвивати свою економіку та створювати сприятливе середовище для бізнесу. Серед позитивних моментів цього досвіду виокремлено такі: а) французи значно спростили процес реєстрації підприємств, особливо для мікропідприємств, що дозволяє скоротити бюрократичні бар'єри та заохочує до створення нових бізнесів; б) Франція активно підтримує інноваційні проекти, надаючи фінансову допомогу, консультації та доступ до інфраструктури; в) розвинена мережа бізнес-інкубаторів та акселераторів; г) попри те, що податкова система Франції є досить складною, вона пропонує низку пільг і стимулів для малого й середнього бізнесу тощо.

На підставі вивчення досвіду Польської Республіки встановлено, що це – одна з країн Центральної Європи, яка за останні десятиліття досягла значних успіхів у розвитку підприємництва, з огляду на що її досвід може бути корисним для України. Зокрема, позитивними моментами останнього є такі: по-перше, Польща вдало пройшла шлях від планової економіки до ринкової, зберігши соціальну стабільність; по-друге, ця країна значно спростила процедуру реєстрації підприємств, що сприяло зростанню кількості нових суб'єктів, що реалізують відповідний вид діяльності; по-третє, польський уряд активно підтримує розвиток малого та середнього бізнесу, надаючи фінансову допомогу, консультації, доступ до ринків, а також низки пільг податкового й соціального характеру.

Доведено, що на сьогодні в Європі та світі сформувалися досить різноманітні та водночас ефективні підходи до забезпечення реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю. Обґрунтовано позитивні моменти відповідного досвіду, які український законодавець може адаптувати до вітчизняних реалій.

У підрозділі 3.2 «Шляхи вдосконалення нормативно-правового регулювання реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю» констатовано, що попри всі намагання українського законодавця, у сфері нормативно-правового регулювання реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю існує низка проблем, пов'язаних із прогалинами в чинному законодавстві. Аргументовано, що наявність відповідних прогалин обумовлена такими чинниками: по-перше, затримка переходу від планової до ринкової економіки порівняно з більшістю провідних країн Європи та світу; по-друге, політична, соціальна, економічна нестабільність, яка в різні історичні періоди була характерна для української держави; по-третє, низький рівень правової культури населення, а також довіри до органів державної влади; по-

четверте, значна перевантаженість законодавства, норми якого регулюють питання початку здійснення підприємницької діяльності; по-п'яте, недосконалість податкового законодавства (зокрема, нестабільність податкових правил і часті зміни в нормативно-правовому регулюванні податкової сфери призводять до непередбачуваності умов ведення бізнесу); по-шосте, відсутність ефективної та стабільної державної підтримки підприємців, особливо на етапах старту й розвитку бізнесу, що обмежує можливості нових підприємців.

Проведений аналіз наукових поглядів учених дав змогу дійти висновку, що у своїх дослідженнях автори досить багато уваги приділяли проблемі забезпечення та реалізації права на підприємницьку діяльність. Багато позицій науковців містять раціональне зерно, проте вони мають спільні недоліки: по-перше, більшість наукових праць є морально застарілими та не відповідають реаліям сьогодення, адже побудовані на застарілому законодавстві, не враховують сучасні виклики, зумовлені повномасштабною війною, соціальною та економічною кризою; по-друге, підходи вчених не можна назвати системними, оскільки точиться жвава дискусія стосовно того, нормами якої галузі права регулюється питання реалізації права на підприємницьку діяльність; по-третє, більшість пропозицій мають суто теоретичний характер, без належного практичного обґрунтування.

Здійснено аналіз положень Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року, а також Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року, на основі чого зазначено, що законодавець досить багато уваги приділив питанням забезпечення та покращення реалізації права на здійснення підприємницької діяльності в Україні. Водночас вказаний документ не розв'язує всіх проблем, пов'язаних із нормативно-правовим регулюванням реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю.

Запропоновано шляхи вдосконалення нормативно-правового регулювання реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягає в тому, щоб з'ясувати сутність, зміст та особливості адміністративно-правового механізму реалізації права громадян на заняття підприємницькою діяльністю, а також спираючись на позитивний вітчизняний і зарубіжний досвід, опрацювати напрями вдосконалення адміністративного законодавства, норми якого регулюють суспільні відносини в досліджуваній сфері суспільного життя. У результаті дослідження сформульовано низку нових наукових висновків, основні з них такі:

1. Доведено, що теоретичне підґрунтя дослідження проблеми забезпечення права на зайняття підприємницькою діяльністю становлять численні наукові праці різних рівнів. Серед них переважають праці адміністративно-правової спрямованості, у яких розглянуто публічно-владні аспекти регулювання

фінансового сектору держави, зокрема підприємництва як його складового елемента. Зауважено, що низку досліджень проведено крізь призму інших галузей права, у яких предметом вивчення слугували окремі гарантії здійснення підприємницької діяльності. Проте, попри суттєвий науковий доробок, більшість представлених наукових робіт характеризуються спільним значним недоліком: усі вони поверхово торкаються проблеми забезпечення права на зайняття підприємницькою діяльністю, розкриваючи лише окремі, пов'язані з цим аспекти.

2. З'ясовано, що адміністративно-правовий механізм реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю – це системна сукупність визначених у нормах чинного законодавства взаємопов'язаних елементів, які у своїй єдності спрямовані на створення необхідних правових, економічних, організаційних, управлінських, соціальних та інших умов задля забезпечення ефективної реалізації конституційного права на зайняття відповідним видом діяльності. Зазначено, що ключовими елементами цього механізму є такі: правові принципи; норми адміністративного права; акти застосування норм права; адміністративно-правові засоби, способи, операції та заходи.

3. Встановлено, що право на зайняття підприємницькою діяльністю – це суб'єктивне, індивідуалізоване, забезпечене та гарантоване державою, набуте суб'єктивне право фізичної або юридичної особи на провадження економічно та суспільно важливої, не забороненої законом господарської діяльності, спрямованої на отримання прибутку. Зміст цього права як об'єкта адміністративно-правового дослідження полягає в такому: 1) це – суб'єктивне людське право, гарантоване Конституцією України, забезпечення якого відбувається завдяки механізмам адміністративного характеру; 2) об'єктом цього права є спеціальна суспільно й економічно важлива діяльність – підприємницька, яка має позитивне значення для держави та спрямована на набуття фізичною чи юридичною особою прибутку; 3) реалізація права на зайняття підприємницькою діяльністю зумовлює виникнення різноманітних правовідносин, більшість яких пов'язана з діяльністю держави, а отже, вони є об'єктом адміністративно-правового регулювання.

4. Акцентовано увагу на тому, що нормативно-правові засади забезпечення реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю представлені декількома групами нормативно-правових актів різної юридичної сили. Сюди належать: Конституція України, кодифіковані акти (господарський, цивільний, податковий, кримінальний кодекси, а також Кодекс України про адміністративні правопорушення), а також низка інших законодавчих актів. Причому Конституція та міжнародні документи переважно декларують свободу на зайняття підприємницькою діяльністю та гарантують право займатися нею кожній людині та громадянину. Натомість кодекси й закони окреслюють правові, економічні, політичні, адміністративні та інші фактори, чинники й інструменти, які спрямовані на реалізацію права на підприємницьку діяльність і формування сприятливого середовища всередині держави. Зауважено, що попри розгалуженість нормативно-правового матеріалу, стан правового регулювання забезпечення реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю можна оцінити неоднозначно. Так, з одного боку, наявний значний масив нормативного матеріалу, положення якого

забезпечують регулювання суспільних відносин у досліджуваній сфері суспільного життя, а з іншого – діяльність законодавця в цьому напрямі є непослідовною, що виявляється у відсутності єдиного законодавчого концептуального підходу до регулювання питання реалізації права на підприємницьку діяльність.

5. Доведено, що систему суб'єктів забезпечення реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю становлять п'ять груп: 1) вищі органи державної влади – Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Комітет Верховної Ради України з питань економічного розвитку, Комітет Верховної Ради України з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій України, національних меншин і міжнаціональних відносин, Комітет Верховної Ради України з питань цифрової трансформації України; 2) центральні органи виконавчої влади – Міністерство економіки, Міністерство фінансів України, Міністерство юстиції України, Державна податкова служба України, Державна митна служба України, Антимонопольний комітет України; 3) правоохоронні органи – Національна поліція України, Державне бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки, які забезпечують попередження, припинення та запобігання адміністративним і кримінальним правопорушенням у сфері здійснення підприємницької діяльності; 4) органи правосуддя – здійснюють захист прав фізичних та юридичних осіб на зайняття підприємницькою діяльністю, вирішуючи юридичні спори; 5) громадськість (у вигляді громадських об'єднань).

6. З'ясовано, що адміністративно-правові обмеження щодо реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю – це передбачені законодавством України умови та вимоги стосовно процесу реалізації фізичними та юридичними особами права на зайняття підприємницькою діяльністю, які застосовують з метою захисту інтересів суспільства й держави, охорони прав і свобод людини та громадянина в національному секторі господарювання.

Обґрунтовано, що предметом обмежень щодо реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю є: по-перше, наявність заборони займатися підприємницькою діяльністю для окремих суб'єктів, які уповноважені на виконання функцій держави; по-друге, визначення різновидів господарської діяльності, для провадження якої потрібен дозвіл органів державної влади; по-третє, визначення видів господарської діяльності, якими може займатися виключно держава. Комбінація та застосування вказаних адміністративно-правових обмежень дає змогу побудувати якісне, законне й ефективне економіко-фінансове середовище, користуючись перевагами якого фізичні та юридичні особи матимуть можливість реалізувати свої законні права й інтереси, а також гарантії захисту останніх з боку держави.

7. Аргументовано, що в межах представленої в роботі проблематики адміністративні процедури – це сукупність передбачених нормами чинного законодавства формалізованих і послідовних дій, які здійснюються фізичними особами, а також спеціально уповноваженими органами державної влади з метою легалізації та безпосередньої реалізації підприємницької діяльності. Вказані процедури орієнтовані на те, щоб забезпечити фактичне втілення в життя права займатися підприємницькою діяльністю. Зазначено, що адміністративні процедури

реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю доцільно поділити на три групи: 1) реєстраційні процедури, пов'язані з виникненням і початком діяльності суб'єктів підприємницької діяльності; 2) допоміжні процедури, які виникають лише в разі ведення певних видів підприємництва (довільні, ліцензійні, реєстрація розрахункових операцій тощо); 3) процедури скасування державної реєстрації.

8. Констатовано, що на сьогодні в Європі та світі сформувалися досить різноманітні та водночас ефективні підходи до забезпечення реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю. Обґрунтовано позитивні моменти відповідного досвіду, які український законодавець може адаптувати до вітчизняних реалій: по-перше, наявність значної кількості ініціатив політичного, фінансового, податкового характеру тощо. Так, здебільшого держави використовують податкові пільги для початку здійснення підприємницької діяльності. Крім того, країни використовують різноманітні програми для стимулювання осіб займатися цим видом діяльності; по-друге, чинне законодавство провідних країн надає громадянам досить широкий перелік можливостей вільно обирати вид економічної діяльності; по-третє, досить цікавим є досвід Польської Республіки, який передбачає можливість скасування внесків на загальнообов'язкове соціальне страхування протягом 6 місяців з дня початку здійснення підприємницької діяльності; по-четверте, окремо варто виділити досвід, відповідно до якого підприємці мають право отримати індивідуальне тлумачення нормативно-правових актів, зокрема роз'яснення щодо обсягу та способу застосування положень, які передбачають обов'язок підприємця сплачувати державні збори або внески на соціальне чи медичне страхування тощо; по-п'яте, держави відкриті для інновацій, що забезпечує підтримку підприємницької діяльності, особливо орієнтованої на впровадження нових технологій, продуктів тощо.

9. Зауважено, що в межах удосконалення нормативно-правового регулювання реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю необхідно, по-перше, суттєво спростити процедури реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності, особливо це стосується правового режиму воєнного стану. З огляду на зазначене вище, необхідним є прийняття Положення про порядок реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності в умовах правового режиму воєнного стану. Цей нормативний документ має передбачати скорочення кількості необхідних документів і дозволів для реєстрації бізнесу, впровадження електронних сервісів для подання звітності та заяв, а також зменшення інших бюрократичних перепон. Досвід Естонії щодо електронного урядування може бути корисним для впровадження в Україні з метою зниження часу і витрат на відкриття бізнесу. По-друге, слід переглянути податкове законодавство, зокрема Податковий кодекс України, у якому доцільно закріпити пільги для суб'єктів, які бажають або лише починають здійснення підприємницької діяльності. Зазначене забезпечить передбачуваність і стабільність податкових правил, а також знизить податковий тиск на малий та середній бізнес. Особлива увага має бути приділена пільговому оподаткуванню стартапів у галузі інноваційної діяльності й військовій сфері. По-третє, варто реформувати систему державного контролю та нагляду. Державний нагляд має бути спрямований не на тиск на підприємців, а на забезпечення справедливих умов

ведення бізнесу та захист економічних інтересів. Для цього необхідно зменшити кількість перевірок, чітко регламентувати їх проведення та запровадити механізми оскарження неправомірних дій з боку контролюючих органів. По-четверте, важливим є забезпечення прозорості й послідовності державної політики у сфері підприємницької діяльності, яка впродовж останніх двох років не була такою. По-п'яте, слід розробити і впровадити загальнодержавні програми підтримки підприємництва, які будуть діяти в Україні на постійній основі, без прив'язки до політичної ситуації чи воєнного стану. Зауважено, що окремим проблемним питанням, яке потребує вирішення, є підвищення рівня правової свідомості суб'єктів підприємницької діяльності через освітні програми, тренінги й семінари. Це дозволить підприємцям краще орієнтуватись у законодавстві, ефективніше захищати власні права та використовувати можливості, надані державою.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Тимошевич М. М. До проблеми визначення поняття адміністративно-правового механізму реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю. *Юридична наука*. 2019. № 5(95). Т. 2. С. 98–103.
2. Тимошевич М. М. До характеристики правового статусу суб'єктів забезпечення реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю. *Юридична наука*. 2020. № 3(105). Т. 2. С. 177–182.
3. Тимошевич М. М. Поняття та зміст права на зайняття підприємницькою діяльністю в Україні. *KELM*. 2022. № 7 (51). С. 358–362. (Республіка Польща).
4. Тимошевич М. М. До характеристики системи нормативно-правових засад забезпечення реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю в Україні. *Правові новели*. 2023. № 21. Т. 2. С. 196–201.
5. Тимошевич М. М. До питання визначення предмету адміністративно-правових обмежень щодо реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 3. С. 166–171.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Тимошевич М. М. Норма права, як структурний елемент адміністративно-правового механізму реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю. *Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 12–13 серп. 2020 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2020. С. 232–234.
7. Тимошевич М. М. До проблеми визначення поняття суб'єкт забезпечення реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю. *Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 22–23 верес. 2021 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2021. С. 282–284.
8. Тимошевич М. М. До проблеми визначення поняття «підприємницька діяльність». *Актуальні проблеми взаємодії правової науки та практики її*

застосування: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 16–17 берез. 2022 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2022. С. 128–220.

АНОТАЦІЯ

Тимошевич М. М. Адміністративно-правовий механізм реалізації права громадян на заняття підприємницькою діяльністю. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2024.

Дисертаційне дослідження присвячено з'ясуванню сутності, змісту та особливостей адміністративно-правового механізму реалізації права громадян на заняття підприємницькою діяльністю, а також розробленню пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення адміністративного законодавства, норми якого спрямовані на регулювання суспільних відносин, які виникають у досліджуваній сфері суспільного життя.

Здійснено аналіз наукових досліджень щодо забезпечення права на зайняття підприємницькою діяльністю. Визначено поняття, схарактеризовано зміст і надано характеристику нормативно-правових засад забезпечення права на зайняття підприємницькою діяльністю. Розкрито загальну структуру адміністративно-правового механізму реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю. Встановлено систему суб'єктів забезпечення реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю. З'ясовано сутність і предмет адміністративно-правових обмежень щодо реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю. Окреслено адміністративні процедури реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю. Узагальнено зарубіжний досвід забезпечення реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю та опрацьовано можливість його адаптації в національну правову систему. Окреслено шляхи вдосконалення нормативно-правового регулювання реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю.

Ключові слова: підприємницька діяльність, суб'єктивні права, адміністративно-правовий механізм, забезпечення права, право на підприємницьку діяльність, правові засади, суб'єкт, предмет, адміністративні процедури, зарубіжний досвід, вдосконалення, правове регулювання.

SUMMARY

Tymoshevich M. M. The administrative and legal mechanism for realizing the right of citizens to engage in entrepreneurial activity. – *Qualifying scientific work on manuscript rights.*

Dissertation for obtaining the scientific degree of candidate of legal sciences on the specialty 12.00.07 «Administrative law and process; financial law; information law». – Scientific Institute of Public Law, Kyiv, 2024.

The dissertation study is devoted to clarifying the essence, content and peculiarities of the administrative-legal mechanism for realizing the right of citizens to engage in

entrepreneurial activity, as well as the development of proposals and recommendations for the improvement of administrative legislation, the norms of which are aimed at regulating social relations that arise in the researched sphere of social life.

An analysis of scientific research on ensuring the right to engage in entrepreneurial activity was carried out. The concept is defined and the content of the right to engage in entrepreneurial activity as an object of administrative and legal research is characterized. The general structure of the administrative and legal mechanism for the realization of the right to engage in entrepreneurial activity is disclosed. A description of the regulatory and legal principles of ensuring the realization of the right to engage in entrepreneurial activity is provided. A system of subjects ensuring the realization of the right to engage in entrepreneurial activity has been established. The essence and subject of administrative and legal restrictions on the realization of the right to engage in entrepreneurial activity have been clarified. The administrative procedures for exercising the right to engage in entrepreneurial activity are outlined. The foreign experience of ensuring the realization of the right to engage in entrepreneurial activity is summarized and the possibility of its adaptation into the national legal system is worked out. Ways to improve the regulatory and legal regulation of the realization of the right to engage in entrepreneurial activity have been established.

Keywords: entrepreneurial activity, subjective rights, administrative-legal mechanism, enforcement of rights, right to entrepreneurial activity, legal principles, subject, subject, administrative procedures, foreign experience, improvement, legal regulation.